

ність суб'єкта раціональними способами його дослідити і адекватно зрозуміти, прийшла постмодерністська, яка відмовлялась від дослідження об'єкта як системної цілісності, а також від протиставлення об'єкта суб'єкту, що його пізнає. Суб'єкт, досліджуючи реальність, інтерпретує її і таким чином конструює об'єкт свого аналізу. В руслі даного підходу етнос трактується не як споконвічна субстанція, що розвивається в часі, а як явище, що є похідним від динаміки соціальних відносин, або як соціальний конструкт, що утворюється посередництвом індивідуальної самосвідомості на основі процедур ідентифікації. Ядро змісту "етнічного" перемищується у сферу усвідомлення етнічною групою своїх відмінностей. Протистояння примордіалістських та конструктивістських моделей пояснення феномену етнічного свідчить про складність даного явища і вимагає його подальшого осмислення.

Бергер П., Лукман Т. Социальное конструирование реальности. Трактат по социологии знания. – М.: Медиум, 1995. – 324 с.
 Бромлей Ю.В. Очерки истории этноса. – М.: Наука, 1983. – 412 с.
 Винер Б.Е. Постмодернистский конструктивизм в российской этнологии // Журнал социологии и социальной антропологии. – 2005. – Том VII. – №3. – С. 114-130.
 Винер Б.Е. Этничность: в поисках парадигмы изучения // Этнографическое обозрение. – 1998. – №4. – С. 3-26.
 Гіденс Е. Соціологія / Пер. з англ. В. Шовкун, А. Олійник; наук. ред. О. Іващенко. – К.: Основи, 1999. – 726 с.
 Коротеєва В.В. Теории национализма в зарубежных социальных науках. – М.: Аспект Пресс, 1999 – 140 с.
 Майничева А.Ю. Проблемы этничности и самоидентификации в работах зарубежных авторов. – Режим доступу: <http://www.zaimka.ru/012004/mainicheva_ethnic/>.
 Ритцер Дж. Современные социологические теории. – 5-е изд. – СПб: Питер, 2002. – 688 с.
 Сикевич З.В. Социология и психология национальных отношений. – СПб.: Изд-во Михайлова В.А., 1999. – 203 с.
 Скворцов Н.Г. Проблемы этничности в социальной антропологии. – М.: СПб.: Издательство С.-Петербургского университета, 1997. – 184 с.
 Соціологія: Енциклопедія / Сост. А.А. Грицанов, В.Л. Абушенко, Г.М. Евелькин, Г.Н. Соколова, О.В. Терещенко. – Мн.: Книжный Дом, 2003. – 1312 с. *Тишков В.А.* Этнос или этничность? – Режим доступу: http://valerytyshkov.ru/cntnt/publikacii3/publikacii/etnos_ili.htm
 Надійшла до редколегії 17.05.11

УДК 316.334.52(477)"19/20"

В. Сусак, канд. соціол. наук,
 Львівський національний університет імені Івана Франка

РЕГИОНАЛИЗМ В КОНТЕКСТІ МНОЖИНОЇ МОДЕРНОСТІ СЬОГОЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА (ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ)

Обґрунтовано пізнавальні перспективи застосування теорії множинних модерностей Ш. Айзенштадта для вивчення генези та прояву регіоналізму в сучасній Україні. На підставі численних емпіричних досліджень сформульовано базові онтологічні припущення стосовно прояву регіоналізму в українському суспільстві та окреслено напрямки вирішення відповідного наукового завдання.

Ключові слова: регіоналізм, множинна модерність, групові ідентичності, соціальні установки і цінності, модерні інституціональні формації.

Обоснованы познавательные перспективы применения теории множественных модерностей Ш. Айзенштадта для изучения генезиса и проявления регионализма в современной Украине. На основании многочисленных эмпирических исследований сформулированы базовые онтологические предположения относительно проявления регионализма в украинском обществе и намечены направления решения соответствующего научного задания.

Ключевые слова: регионализм, множественная модерность, групповые идентичности, социальные установки и ценности, современные институциональные формации.

Advantages of S. Eisenstadt's theory of multiple modernities for studying the origins and manifestation of regionalism in contemporary Ukraine are demonstrated. On the basis of numerous empirical studies basic ontological assumptions regarding manifestation of regionalism in the Ukrainian society are formulated and directions of solution of relevant research task are outlined.

Keywords: regionalism, multiple modernities, group identities, social attitudes and values, modern institutional formations.

Процеси посткомуністичних трансформацій в українському суспільстві позначені помітним впливом регіоналізму, базовим підґрунтям якого є відмінні між собою історичні спадщини різних частин України, а також регіоналізація етнічного та мовного факторів соціальної поведінки. В регіонах історично сформувалися різні культурні та інституціональні моделі, панує різне розуміння того, що є "суспільне добро", неоднакове бачення майбутнього України, зокрема, шляхів модернізації держави тощо.

Розрізняють два основних підходи щодо інтерпретації регіоналізму в сьогочасному українському суспільстві. Представники першого наголошують на поляризації соціуму на дві частини – Захід і Схід, – жителі яких дотримуються протилежних культурних, політичних та цивілізаційних ціннісних орієнтацій [Arel, Khmelko, 1995; Khmelko, Wilson, 1998; Wanner, 1998; Рябчук, 2000; Kubicek, 2000; Kuzio, 2002; Хмелько, 2005; Лячинський, 2010 та інші]. Їм опонують інші науковці, які стверджують,

що регіоналізм в сьогочасній Україні доречніше описувати в категоріях розмаїття мережі регіонів, а не поділів на дві протилежні за орієнтаціями частини [Liber, 1998; Birch, 2000; Rogers, 2007; Груцак, 2007; Sereda, 2007; Сусак, 2007; Сусак, 2011; Черниш, Маланчук, 2007; Вишняк, 2009 та інші]. Є також група дослідників, які визначають, що регіоналізм в Україні не у всіх контекстах є значимим фактором конструювання групових ідентичностей та суспільних лояльностей, поступаючись впливові інших соціальних чинників, які функціонують незалежно від нього [Miller, Klobucar, Reisinger, Hesli, 1998; Malanchuk, 2005].

В цілому можна підсумувати, що дебати довкола генези регіоналізму в українському суспільстві у багатьох важливих контекстах є зорієнтовані на проєкцію у майбутнє, впливають на наукову інтерпретацію та прогнозування ймовірного впливу відмінностей / протилежностей регіонів в Україні на динаміку суспільно-політичних та економіч-

них змін в суспільстві. На наш погляд, суттєвого поглиблення дана дискусія може дістатись із зверненням до гносеологічного потенціалу теорії множинних модерностей. Метою статті є обґрунтування перспектив застосування даної теорії до вивчення проявів регіоналізму в сучасному українському суспільстві.

Теорію множинних модерностей розвинули Ш. Айзенштадт та його колеги в кінці 1990-х рр. Теорія приймає базову позицію класичної теорії модернізації, яка визначає "ядро" модерності як деконпозицію старих "закритих" формацій шляхом структурної диференціації, що спричинює розвиток нових інституціональних та культурних моделей суспільства [Harrison, 1988]. З іншого боку, теорія множинних модерностей відмовляється від припущення про те, що базові взірці модерності, розвинуті на Заході, будуть "природньо" абсорбовані усіма суспільствами, які модернізуються, що приведе до гомогенізації світових культур. Натомість дана теорія припускає одночасне існування специфічних різновидів модерності, що формуються шляхом різноманітних реінтерпретацій структурних, інституціональних та культурних моделей модерності в межах тих чи інших цивілізацій, націй, держав, макрорегіонів тощо. Зазначені реінтерпретації здійснюються як у покликанні одна на одну, так і у посиленні на досвід початкової Європейської та пізнішої Американської динамік модернізації. При цьому не виключаються й їхні взаємні оспорування або конфлікти між ними [Reflections on multiple modernities..., 2002, P. 1-3].

Привабливість теорії множинних модернізацій полягає у її стремлінні до такої інтерпретації феноменів "модернізація" і "модерність", яка враховує не тільки конструктивні аспекти прояву цих феноменів, але також і ймовірні внутрішні та зовнішні протиріччя й конфлікти. Зокрема, для дослідження проблеми регіоналізму продуктивною може бути теза про те, що в рамках певної соціальної системи може існувати декілька моделей модерності, що формують "систему множинної модерності" (далі – СММ). СММ – це відкриті до змін структурні та інституціональні взірці в політичній, економічній, соціальній та культурній сферах, що включають широку автономію людини в суспільстві, постійно видозмінювані групові ідентичності, а також множинні візії стосовно того, що є суспільним добром, які також часто конкурують одна з одною. СММ не відкидає традицію, яка є радше ресурсом для постійного формування та реформування модерності. Довіра, яка зазнає постійного конструювання та реконструювання, відіграє важливу роль з'єднальної ланки між відповідними структурними компонентами СММ, забезпечуючи неперервність їхнього функціонування. При цьому наявна проблема генералізації довіри з рівня малих закритих груп до рівня ширших спільнот та мереж, що є стійким викликом для неперервного функціонування будь-якої системи множинної модерності [Reflections on multiple modernities..., 2002, P. 28–36]. В контексті цієї проблеми завжди є серйозна основа як для втрати усталених форм довіри

між різними секторами СММ, так і для гнучкого конструювання нових довірливих зв'язків між ними.

Принципові положення теорії множинних модерностей дозволяють стверджувати, що дана теорія може слугувати солідним підґрунтям для емпіричних досліджень соціальних, політичних, економічних та культурних процесів в державах, що виникли після розпаду СРСР у 1991 р., включаючи Україну та її регіони. Застосування цієї теорії дозволяє відійти від домінації транзитологічної парадигми, яка інтерпретує посткомуністичні трансформації виключно як конвергенцію екс-комуністичних суспільств із західноєвропейськими [Повороти історії..., 2003]. Як зауважує П. Блокер, теорія множинних модерностей сприяє глибшому розумінню природи змін в посткомуністичних суспільствах завдяки тому, що, по-перше, визнає множинність агентів модернізації, по-друге, сприймає поліінтерпретативність та відмінність як первинні ознаки модерності, по-третє, є чутливою до результуючої інституціональної різноманітності модерних суспільств [Blokker, 2005].

Дослідження регіоналізації України в контексті модернізації сьогочасного українського суспільства з використанням теорії множинних модерностей як концептуального підґрунтя передбачає вивчення регіональних особливостей у формуванні групових ідентичностей, соціальних установок і цінностей, а також аналіз регіональних проявів модерних інституціональних формацій у процесах їх кристалізації. Дане наукове завдання є складним і пов'язано із вирішенням низки спеціальних задач, як-то: 1) розробка мережі показників, за якими можна дослідити процес конструювання групових ідентичностей, соціальних установок й цінностей та кристалізації модерних інституціональних формацій в контексті модернізації України загалом та її регіонів зокрема; 2) теоретичне моделювання ймовірних факторів, що впливають на виміри зазначених вище показників; 3) вивчення динамік у формуванні групових ідентичностей, суспільних атитюдів та цінностей громадян України у широкій порівняльній міжрегіональній і часовій перспективі та в контексті проблеми модернізації українського суспільства, на підставі чого можливим є наукове прогнозування (із застосуванням бінарної, порядкової та мультиноміальної логістичної регресії) процесу кристалізації модерних інституціональних формацій в контексті модернізації України загалом та її регіонів зокрема.

В дослідженні прояву регіональних вимірів ідентичностей, установок та цінностей громадян України, а також процесів кристалізації модерних інституціональних формацій в рамках формування множинної модерності сьогочасного українського суспільства ми обґрунтуємо наступні припущення, які в даній статті викладемо в тезах.

Перше, після руйнування СРСР у 1991 р. перед українським суспільством повстали до вирішення три основні задачі: а) розвиток інститутів та традицій незалежної модерної держави; б) демократизація суспільства; в) розвиток ринкової еко-

номіки на макро-, мезо- та мікрорівнях. В рефлексивних проєкціях суспільних лідерів, рівно ж як і в масовій свідомості громадян має місце множинність візій щодо розв'язання кожної із задач. Зіткнення таких візій відбувається як на загальносуспільному рівні, так і на рівні взаємовідносин між регіонами. Як наслідок, спостерігається значима розбіжність між установками жителів різних регіонів стосовно способів вирішення цих завдань, в тому числі, з питань геополітичних аспектів модернізації України. Емпіричні підстави для припущення див.: [Головаха, Паніна, 2008; Зоткін, 2010; Рябчук, 2000; Сусак, 2005; Birch, 2000; Hesli, 1995; Kubicek, 2000; Wilson, 2000].

Друге, регіоналізованими є також виміри одночасного співіснування традиційного, індустріального та постіндустріального суспільств в сьогочасній Україні. Пропорції співвідношення між ними варіюють від регіону до регіону. Це впливає не тільки на різницю у темпах соціально-економічного розвитку різних регіонів, але й на уявлення їхніх жителів щодо форм та напрямів модернізації українського суспільства [Грицак, 2007; Нежиборець, 2010; Погосян, 2009; Åberg, Sandberg, 2003; Hrytsak, Susak, 2003; Kuzio, 2002; Sereda, 2007].

Третє, процес кристалізації модерних інституціональних формацій в українському суспільстві перебуває на ранній стадії. Наприклад, система політичних партій налічує 182 офіційно зареєстровані партії [Міністерство юстиції України..., 2010]. Проте діяльність жодної з них не здобула масової підтримки жителів як східного й південного, так і західного й центрального регіонів. Це є серйозною перешкодою для формування міжрегіонального суспільного консенсусу щодо шляхів модернізації українського суспільства [Kubicek, 2000]. Структура державної влади й надалі ґрунтується на старій системі рад, взаємодія між якими є строго субординованою. Це обумовлює, поперше, слабку конкуренцію у взаєминах між периферією та центром, а по-друге, формує в цілому низький рівень довіри до органів місцевої влади з боку мешканців населених пунктів в регіонах, які також демонструють слабкий потенціал до самоорганізації, та розповсюджені установки на державний патерналізм [Сусак, 2009].

Четверте, вплив історичної спадщини на регіоналізацію процесу формування сьогочасних структурних, інституціональних та культурних моделей в Україні є значним. На Заході і на Сході впроваджують полярні за своїм змістом офіційні політики пам'яті, що конструюються у відповідності до особливостей історії того чи іншого регіону. Як загальноукраїнські, так і місцеві політики практично ігнорують консенсусний підхід щодо інтерпретації історії модерної України [Kuzio, 2002], яку, для прикладу, розробили О.Субтельний або Я.Грицак із визнанням множинності подій та процесів, що формують будь-яку модерну націю [Subtelny, 1994; Грицак, 1996]. Це спричинює віддалення одна від одної систем соціальних цінностей, яких дотримуються жителі різних регіонів [Sereda, 2007; Wanner, 1998].

П'яте, питання модернізації релігійного життя в Україні також є регіоналізованим. В південному та східному регіонах переважає підтримка концепції єдиного православного "російського світу", яку розвивають структури Української Православної Церкви (Московського Патріархату). Жителі центрального та західного регіонів віддають перевагу ідеї створення Єдиної Помісної Української Церкви, яку відстоюють ієрархи Української Греко-Католицької Церкви, Української Православної Церкви (Київського Патріархату) та Української Автокефальної Православної Церкви [Богданова, 2007].

Шосте, в структурах групових ідентичностей та системах суспільних лояльностей громадян України доволі поширеною є тенденція одночасного позитивного позиціонування стосовно взаємовключних соціальних явищ та подій. Наприклад, на Сході можна зустріти ситуацію, коли громадянська лояльність до сьогочасної України супроводжується відчуттям спільності з віртуальною уявленою спільнотою – радянським народом. На Заході трапляються прояви нетерпимості корінних жителів стосовно представників деяких етнічних груп з одночасним декларуванням позитивізму у ставленні до єдиного європейського мультикультурального простору [Головаха, Паніна, 2008; Черниш, Маланчук, 2007; Malanchuk, 2005].

Сьоме, автономія людини в соціумі хоч і розвинулась достатньо широко з часу проголошення незалежності України, проте часто обмежується дією множинних факторів. Наприклад, під час виборів Президента України 1999, 2004 та 2010 рр. пререференції людей були артикульовані в рамках значного впливу регіональних соціальних стереотипів та цінностей [Лячинський, 2010; Хмелько, 2005; Birch, 2000; Kubicek, 2000]. Не сприяє посиленню автономії соціального вибору людини низький рівень міжрегіональної міграції. Так, скажімо, випускники університетів в переважній більшості шукають роботу в рамках регіонів, де вони народилися, або в столиці, однак не в інших регіонах країни.

Восьме, на загаль кажучи, реалії сьогочасної України та її регіонів, зазначені в тезах вище, значною мірою пов'язані з питанням генералізації довіри між суспільними когортами, що різняться між собою складом або масштабом. Тут наявні різні перешкоди, серед яких дуже серйозною є широко розвинена корупція [Åberg, Sandberg, 2003].

В розумінні проблеми регіоналізації дуже важливим є питання генералізації довіри між жителями різних регіонів України, і в цьому контексті – між представниками різних мовних чи етнічних груп. За результатами суспільно-політичних подій довкола виборів Президента України 2004 та 2010 рр. рівень порозуміння між Сходом та Заходом відчутно знизився [Лячинський, 2010; Хмелько, 2005]. Добре продуманий комплекс проєктів соціоінженерії мав би допомогти подолати наявні соціокультурні міжрегіональні бар'єри.

Для вирішення цих наукових завдань в соціології вже накопичено багато емпіричних даних. Це і трендове соціологічне дослідження "Українське суспільство 1992–2010: соціологічний моніторинг",

яке реалізується Інститутом соціології НАН України, декілька хвиль міжнародного проекту "Європейського соціального дослідження" (2005, 2007, 2009–2010 рр.), і трендове соціологічне дослідження "Львів-Донецьк: соціологічний аналіз групових ідентичностей та ієрархій суспільних лояльностей" (польові роботи проведені у 1994, 1999 та 2004 рр. Інститутом історичних досліджень, кафедрою історії та теорії соціології Львівського національного університету імені Івана Франка у співпраці з Інститутом соціальних досліджень Мічиганського університету); порівняльне міжрегіональне дослідження "Львів-Донецьк-Київ-Житомир-Херсон: соціологічний аналіз групових ідентичностей та ієрархій суспільних лояльностей", яке проведено у 2010 р. кафедрою історії та теорії соціології Львівського національного університету імені Івана Франка у співпраці з Інститутом соціальних досліджень Мічиганського університету та Програмою дослідження сучасної історії України імені Петра Яцика, тощо.

Соціологічне вирішення такого наукового завдання, на нашу думку, буде сприяти поглибленню розуміння природи регіоналізму та фактичної регіональної структури сьогочасної України, а також посиленню якості багатопланової експертизи місця та ролі регіонів у соціальних та політичних процесах українського соціуму. Таке знання є необхідним у комплексі проектів соціоінженерії, скерованих на консолідацію українського суспільства у напрямі посилення його згуртованості, подальшої демократизації та модернізації.

Богданова О. Чи може релігія сприяти демократії? / *О. Богданова // Соціологія: теорія, методи, маркетинг.* – 2007. – № 1. – С. 74–91.

Вишняк О. Мовна ситуація та статус мов в Україні: динаміка, проблеми, перспективи (соціологічний аналіз) / *О. Вишняк.* – К.: Інститут соціології НАН України, 2009. – 176 с.

Головаха Є., Паніна Н. Українське суспільство 1992-2008: Соціологічний моніторинг / *Є. Головаха, Н. Паніна.* – К.: ІС НАНУ, 2008. – 85 с.

Грицак Я. Історія двох міст: Львів і Донецьк у порівняльній перспективі / *Я. Грицак // Україна Модерна. Спеціальний випуск – "Львів-Донецьк: соціальні ідентичності в сучасній Україні"; ред. Я. Грицак, А. Портнов і В. Сусака.* – К.: Критика, 2007. – С. 27–60.

Грицак Я. Нарис історії України: формування модерної української нації XIX–XX ст.: [Навч. посібник для учнів гуманіт. гімназій, ліцеїв, студентів іст. фак. вузів, вчителів.] / *Я. Грицак.* – К.: Генеза, 1996. – 360 с.

Зоткін А. Автономізм в Україні як механізм реалізації політичних інтересів / *А. Зоткін // Соціологія: теорія, методи, маркетинг.* – 2010. – № 3. – С. 84–110.

Лячинський С. Другий тур виборів Президента України: регіональні особливості та порівняння з попередніми виборами [Електронний ресурс] / *С. Лячинський.* – Режим доступу: <http://polityka.in.ua/info/357.htm> за станом на 10.09.2010

Міністерство юстиції України. Реєстр політичних партій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/0/499> за станом на 18.09.2010.

Нежиборець В. Проблеми розвитку та активізації інноваційної діяльності: регіональний аспект [Електронний ресурс] / *В. Нежиборець // Теорія і практика інтелектуальної власності.* – 7 жовтня 2009 р. – Режим доступу: <http://www.ndiiv.org.ua/ua/library/view-problemy-rozvytku-ta-aktyvizatsiji-innovatsijnoji-dijalnosti-rehionalnyy-aspekt.html> за станом на 18.09.2010

Повороты истории. Постсоциалистические трансформации глазами немецких исследователей: В 2 т. Т. 1: Постсоциалистические трансформации: теоретические подходы; ред.-сост. Петра Штыков, Симона Шваниц; научн. ред. Владимир Гельман; пер. с нем. Елена Белокурова, Мария Ноженко, Наталья Яргомская, Петра Штыков. – СПб.; М.; Берлин: Европейский университет в Санкт-Петербурге: Летний сад: Berliner Debatte Wissenschaftsverlag, 2003. – 510 с.

Погосян В. Модернізація як чинник збереження соціального гомеостазу / *В. Погосян // Соціологія: теорія, методи, маркетинг.* – 2009. – № 2. – С. 96–103.

Рябчук М. Від Малоросії до України: Парадокси запізненого націоналізму / *М. Рябчук.* – К.: Критика, 2000. – 303 с.

Сусака В. Патерналістські установки і практики громадян України в умовах посткомуністичних трансформацій: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. соціол. наук.: спец. 22.00.03 "Соціальні структури та соціальні відносини" / *В. Сусака.* – Київ, 2009. – 16 с.

Сусака В. Політичні переваги жителів Львова, Донецька, Києва, Житомира та Херсона: поляризація чи розмаїття? / *В. Сусака // Вісник Одеського національного університету ім. І.І. Мечникова.* Том. 16. Випуск 10. Серія: Соціологія і політичні науки. – Одеса: Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, 2011. – С. 386–396.

Сусака В. Регіональні особливості політичної культури українського суспільства: порівняльний аналіз міжколоніальних подібностей та відмінностей у політичних орієнтаціях населення Львова та Донецька / *В. Сусака // Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства: Збірник наукових праць.* – Харків: Видавничий центр Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна, 2005. – С. 292–298.

Сусака В. Фактор мови та зміни політичних поглядів: порівняльний аналіз Львова та Донецька (1994-2004 рр.) / *В. Сусака // Україна Модерна. Спеціальний випуск – "Львів-Донецьк: соціальні ідентичності в сучасній Україні"; ред. Я. Грицак, А. Портнов, В. Сусака.* – К.: Критика, 2007. – С. 137–159.

Хмелько В. Динаміка рейтингів і соціальний склад електоратів В.Ющенка та В.Януковича у виборчій кампанії 2004 року / *В. Хмелько // Політичний портрет України. Часопис Фонду "Демократичні ініціативи".* – № 32. – 2005. – С. 13–25.

Черниш Н. Динаміка ідентичностей мешканців Львова і Донецька: компаративний аналіз (1994–2004 рр.) / *Н. Черниш, О. Маланчук // Україна Модерна. Спеціальний випуск – "Львів-Донецьк: соціальні ідентичності в сучасній Україні"; ред. Я. Грицак, А. Портнов, В. Сусака.* – К.: Критика, 2007. – С. 61–92.

Aberg M. Social Capital and Democratisation: Roots of Trust in Post-Communist Poland and Ukraine / *M. Aberg, M. Sandberg.* – Burlington: Ashgate, 2003. – 332 p.

Arel D. The Russian Factor and Territorial Polarization in Ukraine / *D. Arel, V. Khmelko // Harriman Review.* – 1995. – P. 81–91.

Birch S. Interpreting the Regional Effect in Ukrainian Politics / *S. Birch // Europe-Asia Studies.* – Vol. 52. – No. 6. – 2000. – P. 1017–1041.

Blokker P. Post-Communist Modernization, Transition Studies, and Diversity in Europe / *P. Blokker // European Journal of Social Theory.* – Vol. 8. – No. 4. – November 2005. – P. 503–525.

Harrison D. The Sociology of Modernization and Development / *D. Harrison.* – London: Unwin Hyman, 1988. – 196 p.

Hesli V.L. Public Support for the Devolution of Power in Ukraine: Regional Patterns / *V.L. Hesli // Europe-Asia Studies.* – Vol. 47. – No. 1. – 1995. – P. 91–121.

Hrytsak Y. Constructing a National City: The Case of L'viv / *Y. Hrytsak, V. Susak // Composing Urban History and the Constitution of Civic Identities; ed. by John J. Czaplicka and Blair A. Ruble assisted by Lauren Crabtree.* – Washington, D.C.: Woodrow Wilson Center Press; Baltimore and London: The Johns Hopkins University Press, 2003. – P. 140–164.

Khmelko V. Regionalism and Ethnic and Linguistic Cleavages in Ukraine / *V. Khmelko, A. Wilson // Contemporary Ukraine: Dynamics of Post-Soviet Transformation; ed. by Taras Kuzio.* – Armonk, N.Y., London, Eng.: M.E. Sharpe, 1998. – P. 60–80.

Kubicek P. Regional Polarisation in Ukraine: Public Opinion, Voting and Legislative Behaviour / *P. Kubicek // Europe-Asia Studies.* – Vol. 52. – No. 2. – 2000. – P. 273–294.

Kuzio T. History, Memory and Nation Building in the Post-Soviet Colonial Space / *T. Kuzio // Nationalities Papers.* – Vol. 30. – No. 2. – 2002. – P. 241–264.

Liber G.O. Imagining Ukraine: Regional Differences and the Emergence of an Integrated State Identity, 1926-1994 / *G.O. Liber // Nations and Nationalism.* – Vol. 4. – No. 2. – 1998. – P. 187–206.

Malanchuk O. Social Identification versus Regionalism in Contemporary Ukraine / *O. Malanchuk // Nationalities Papers.* – Vol. 33. – No. 3. – September 2005. – P. 345–368.

Miller A.H. Social Identities in Russia, Ukraine, and Lithuania / *A.H. Miller, T.F. Klobucar, W.M. Reisinger, and V.L. Hesli // Post-Soviet Affairs.* – Vol. 14. – №3. – 1998. – P. 248–286.

Reflections on multiple modernities: European, Chinese, and Other Interpretations; ed. by Dominic Sachsenmaier & Jens Riedel with Shmuel N. Eisenstadt. – Leiden; Brill, 2002. – 314 p.

Rogers P. Division, Difference and Diversity: Regionalism in Ukraine / *P. Rogers // Україна Модерна. Спеціальний випуск – "Львів-Донецьк: соціальні ідентичності в сучасній Україні"; ред. Я. Грицак, А. Портнов, В. Сусака.* – К.: Критика, 2007. – С. 210–236.

Sereda V. Regional Historical Identities and Memory / *V. Sereda // Україна Модерна. Спеціальний випуск – "Львів-Донецьк: соціальні ідентичності в сучасній Україні"; ред. Я. Грицак, А. Портнов, В. Сусака.* – К.: Критика, 2007. – С. 160–209.

Subtelny O. Ukraine: a History. 2nd ed. / *O. Subtelny.* – Toronto, Buffalo, London: University of Toronto Press in association with the Canadian Institute of Ukrainian Studies, 1994. – 692 p.

Wanner C. Burden of Dreams: History and Identity in post-Soviet Ukraine / *C. Wanner.* – University Park, Penn.: The Pennsylvania State University Press, 1998. – 255 p.

Wilson A. The Ukrainians: Unexpected Nation / *A. Wilson.* – New Haven and London: Yale University Press, 2000. – 366 p.